(10 pav.). Kultūriniame sluoksnyje aptikti radiniai: keramikos fragmentai (51 vienetas), metalo dirbiniai ir jų fragmentai (31 vienetas), stiklo dirbinių fragmentai (7 vienetai), kaolino molio pypkių kotelių fragmentai (4 vienetai), karoliukas iš stiklo, natūralaus gintaro gabaliukai (6 vienetai) bei neinventorinti radiniai: smulkūs keramikos fragmentai (372 vienetai), gyvūnų kaulų fragmentai (70 vienetai) perduoti MLIM.

Senojo Turgaus St. 13

In 2013, an excavation (two trenches, a total of 187.5 m²) was conducted at Senojo Turgaus St. 13 in Palanga. A Modern Age (20th–21st-centuries) cultural layer and, it is conjectured, a 19th-century layer of windblown sand were recorded down to a depth of 1–1.2 m. Under the windblown sand was an 18th-century cultural layer, which is divided into two horizons. The first 3–13 cm thick horizon, unearthed at a depth of 1–1.25 m, is a layer of dark grey and greyish sandy soil containing sherds of household pottery, animal bone fragments, and metal and glass artefacts and fragments. The second 10–50 cm thick horizon, unearthed at a depth of 1.05–1.35 m, is a layer of black and dark brown sandy soil containing sherds of household pottery, iron artefacts and fragments, glass artefact fragments, animal bone fragments, several bronze (rings, plates, buttons) and lead (bullets, plates) artefacts and fragments, kaolin pipe stem fragments, a dark blue glass bead, and pieces of raw amber. The surface of a dirt path was discovered at a depth of 1.05–1.22 m in the NW part of the plot (Figs. 3, 4). The path ran NE–SW and was 1.5–1.6 m wide. The aforementioned layer in the rest of the plot is conjectured to be worked soil. The general thickness of the 18th-century cultural layer was 20–55 cm.

ŠEDUVA

Manvydas Vitkūnas,
Bronius Dakanis

Vilniaus gatvė 4

2013 m. gegužės mėnesį ISS atliko archeologinius žvalgomuosius tyrimus ir archeologinius žvalgymus Šeduvos senojo miesto vietoje (UK 30340) (Radviliškio r.), šalia Šeduvos globos namų pastato (Vilniaus g. 4). Suprojektuotam pastato sienos cokolinės dalies apšiltinimui visu pastato perimetru – 112 m ilgiu, maždaug 70 cm pločiu ir 60 cm gyliu turėjo būti atkasamas pamatas. Pastate Vilniaus g. 4, kuriame dabar įsikūrę Šeduvos senelių globos namai, anksčiau buvo Šeduvos parapijos klebonija. Turimais duomenimis, šis pastatas pastatytas XIX a.

Arčiausiai planuojamos tyrimų vietos, apie 50–70 m į ŠV nuo jos archeologiniai tyrimai vykdyti 2009 m. (vadovas V. Morkūnas). Kalvelėje tarp pastatų Vilniaus g. 4 ir Vilniaus g. 6A ištyrus 7,75 m² plotą bei žvalgant 61,5 m ilgio elektros linijos tranšėjos trasą, iškart po velėna aptiktas 34–74 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVI–XVIII a. radiniais: kaltinėmis vinimis, plokštinių ir puodyninių koklių fragmentais bei žiestų puodų šukėmis. Įvertinus gausius ankstesnius tyrimus teigta, kad tyrimų vieta patenka į seniausią Šeduvos miesto dalį, esančią pakilumos, kurios centre yra Laisvės aikštė ir jos ŠV užstatymas, ŠR pakraštys Niauduvos dešiniojoje pakrantėje, o tirtoje kalvelėje galėjusi stovėti viena pirmųjų Šeduvos bažnyčių (*ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 365–367), nes turėta duomenų, kad anksčiau, tiesiant komunikacijų trasas globos namų kieme, rasta žmonių kaulų.

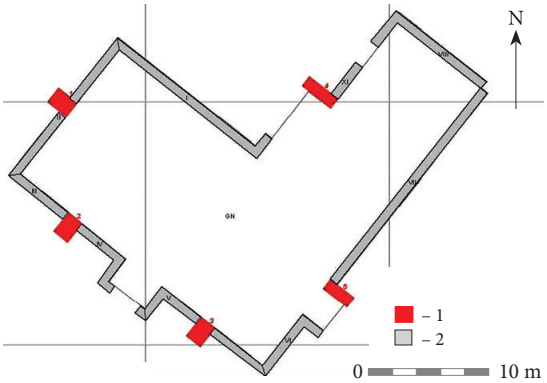

1 pav. Žvalgomųjų šurfų (1) ir žvalgytų tranšėjų (2) vietos aplink pastatą Vilniaus g. 5. D. Kontrimo ir M. Vitkūno brėž.

Fig. 1. Location of the test pits (1) and trial trenches (2) around the building at Vilniaus St. 5.

2 pav. Šurfas 3. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 2. Test pit 3.

Atliekant žvalgomuosius archeologinius tyrimus (1 pav.), šalia pastato ŠV ir PV pastato sienos ištirti 5 šurfai, bendras tyrimų plotas siekia 14,5 m^2. ***Šurfas 1*** tirtas prie pat pastato pagrindinio (medinio) korpuso ŠV sienos, ties fasado viduriu, 6 m į ŠR nuo pastato V kampo. Šurfe iškart po velėna fiksuotas vientisas tamsiai pilkos spalvos permaišytas kultūrinis sluoksnis, kuris storiausias buvo prie pastato pamatų (60 cm). Šioje vietoje kultūrinio sluoksnio apatinė riba sutapo su pamatų apačia. Po pastato pamatais kultūrinio sluoksnio fragmentai nepatenka (šurfo R dalyje ties pamatu į įžemį įsigilinta 15–20 cm žemiau pamato lygio), 60 cm gylyje pasiektas įžemis. Toliau nuo pamatų kultūrinis sluoksnis plonėjo iki 30–50 cm, šurfo P kampe, prie pastato pamato kultūrinis sluoksnis buvo ženkliai seklesnis, tik 35–40 cm storio. Po juo iki pat įžemio tęsėsi supiltinis tamsesnės spalvos molio sluoksnis. 65–70 cm gylyje atidengtas švarus įžemis – pilkšvai rusvas molis.

Permaišytame kultūriniame sluoksnyje rasta XVI–XIX a. datuojamų buitinės keramikos ir karnizinio bei 2 dubeninių koklių fragmentų, lango stiklo šukių. XX a. datuojami radiniai aptikti kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyje, iki 20 cm gylio. Kultūrinio sluoksnio horizontus galima išskirti tik pagal radinius: viršutinis permaišytas kultūrinio sluoksnio horizontas su XVI–XX a. radiniais (0–20 cm) ir žemutinis permaišytas kultūrinio sluoksnio horizontas su XVI–XIX a. radiniais (20–40/60 cm). Tokia kultūrinio sluoksnio stratigrafija leidžia daryti išvadą, jog kultūrinis sluoksnis šioje vietoje susiformavo XVI–XIX a. ir buvo permaišytas vykdant žemės judinimo darbus XIX a., kai buvo statomas medinis klebonijos pastatas. Statybų metu kalvos viršus nulygintas, tai yra matoma pastato aplinkoje. XIX a., prieš klojant pastato pamatus, buvo iškasta tranšėja (iki 60 cm gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus) nuožulniais kraštais. Tranšėjos plotis nuo pamatų į namo išorę galėjo siekti iki 1–1,2 m. Įrengus pamatus gruntas su kultūrinio sluoksnio fragmentais buvo supiltas atgal į tranšėją. Toliau nei per 1–1,2 m nuo

namo esantis kultūrinis sluoksnis taip pat permaišytas, veikiausiai įvairiais laikotarpiais čia formuojant pastato aplinką ir įrengiant gėlynus.

Šurfas 2 tirtas prie pat pastato pagrindinio korpuso PV sienos, 5,1 m į PR nuo pastato V kampo. Iškart po velėna fiksuotas 45–50 cm storio kultūrinis sluoksnis su keliais horizontais. Šie horizontai yra technogeninės kilmės, atsiradę pastato statybos ir aplinkos tvarkymo darbų metu XIX–XX a. Intensyvaus kultūrinio sluoksnio, koks fiksuotas šurfe 1, šiame šurfe nerasta. Labai negausūs XIX–XX a. bei keli XVI–XVIII a. radiniai (kalvio darbo vinis, ąsočio (?) sienelės šukė, plokštinio ir karnizinio koklių kampai, butelio kaklelis, olandiškos čerpės fragmentas) aptikti iki 30 cm gylyje. 75–80 cm gylyje atidengtas įžemis – pilkšvai rusvas molis.

Šurfas 3 (2 pav.) tirtas irgi prie pat pastato pagrindinio korpuso PV sienos, 5 m į PV nuo pastato R kampo. Šurfe iškart po velėna atsidengė 60 cm storio kultūrinis sluoksnis, kurį sudarė permaišyta humusinga pilka žemė su pavieniais radiniais, o arčiau pamato fiksuotas 1 m pločio ir 10–25 cm storio pilko priemolio tarpsluoksnis be radinių. Taip pat negausūs XVI–XIX a. radiniai (kalvio darbo vinis, buitinės keramikos ir stiklo butelių šukės, koklio karūnėlės ir olandiškos čerpės fragmentai) aptikti iki 60 cm gylio. 0,6–1,1 m gylyje fiksuotas rusvo priemolio sluoksnis su augalų šaknų liekanomis. 1,05–1,1 m gylyje prasidėjo švarus įžemis – pilkšvai rusvas molis.

Šurfas 4 tirtas prie pat pastato ŠR priestato (XX a. statyto mūrinio fligelio) ŠV sienos bei pastato ūkinės laiptinės ŠR krašto, kur iš pradžių vykdyti archeologiniai žvalgymai (žvalgyta tranšėja IX). Iškart po velėna atsidengė permaišytas kultūrinis sluoksnis su XVI–XIX/XX a. radiniais (daugiausia – buitinės keramikos ir koklių fragmentais). Kasant žvalgomą tranšėją ir 60 cm gylyje pasiekus projektinį gylį, paaiškėjo, kad kultūrinis sluoksnis šioje tranšėjos vietoje, 1,7 m ilgio atkarpoje, nesibaigia sulig pastato pamato apačia, o patenka ir po juo. Sprendžiant pagal kasamos tranšėjos dugne aptiktą radinių sankaupą (raudono perdegusio molio sluoksnį su buitinės keramikos šukėmis, koklių fragmentais, spėjamomis krosnies griuvenomis), atkastas nepermaišyto kultūrinio sluoksnio horizontas. Šioje vietoje praplatinus tranšėją iki 1 m pločio, iškastas 3 m^2 dydžio šurfas 4. Jame 40–65 cm gylyje atidengtas molio su pavieniais smulkiais degėsiais sluoksnis veikiausiai yra krosnies griuvenos. Jos visiškai deformuotos, molis ištižęs, nes tarybiniu laikotarpiu virš šios vietos buvo įrengtas vandens nubėgimo nuo stogo latakas. 40–75 cm gylyje atidengtas XVI–XVIII a. datuojamas kultūrinio sluoksnio horizontas, kuriame rasta metalinių dirbinių (3 pav.) – batų pasagėlių, peilių geležčių dalių, alavinių stiklo tvirtinimo juostelių, durų sklendė ir kabliukas, kalvio darbo vinys. Taip pat šurfe rasta daug buitinės keramikos ir koklių fragmentų. Aptiktos plokštinių ir karnizinių koklių, kampinio (nišinio) koklio, koklio–karūnėlės (4 pav.) bei herbinio koklio (herbo lauke – pasaga ar „C“ raidė su dviem skersiniais) (5 pav.) dalys, čerpių ir plytų su braukomis bei langų stiklo duženos, buitinės keramikos fragmentai (6 pav.), stiklinių indų šukės.

Šurfas 5 tirtas prie pat pagrindinio pastato PR sienos, ties pagrindiniu įėjimu į globos namų pastatą, į ŠR nuo verandos. Iš pradžių šioje vietoje žvalgyta kasama tranšėja VII. Joje po velėna fiksuotas 15–20 cm storio permaišytas humusingas juodos žemės sluoksnis, susidaręs aplink pastatą formuojant aplinką, su smulkiomis buitinėmis ir statybinėmis XX a. šiukšlėmis. Iškart

3 pav. Metaliniai dirbiniai iš šurfo 4: batų pasagėlės, alavinės stiklų tvirtinimo juostelės, peilio geležtės dalis, kabliukas, kalvio darbo vinys ir kt. B. Dakanio nuotr.

Fig. 3. Metal artefacts from test pit 4: heel plates, pewter cames, part of a knife blade, a small hook, hand-forged nails, etc.

4 pav. Koklis-karūnėlė iš šurfo 4. B. Dakanio nuotr.

Fig. 4. A 'crest' stove tile (Bekrönungskachel) from test pit 4.

5 pav. Neglazūruoto herbinio koklio dalis iš šurfo 4. B. Dakanio nuotr.

Fig. 5. Part of an unglazed coat-of-arms stove tile from test pit 4.

po juo 18–20 cm gylyje prasidėjo gana plonas, 3–8 cm, smulkių statybinių griuvenų sluoksnis. Arčiau pastato verandos jis ėjo gilyn ir pateko po verandos pamatu, kuris tėra įgilintas 25–30 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Pasiekus projektinį 60 cm gylį, šioje vietoje ir giliau tęsėsi permaišytas kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. datuojamais radiniais. 75 cm gylyje pasiektas nepermaišytas kultūrinio sluoksnio horizontas. Tikėtasi, kad šioje vietoje gali būti aptiktas ūkinės duobės kraštas. Radimvietėje, praplatintoje tranšėjoje iškastas 2,5 m^2 dydžio šurfas 5. Apatiniame kultūrinio sluoksnio horizonte, 0,7–1,05 m gylyje, aptikta XVI–XVII a. datuojamų radinių: kalvio darbo vinių, įvairių ornamentuotų koklių dalių, tarp jų herbinio, panašaus į aptikto šurfe 4, taip pat koklių fragmentų su pavaizduotu raiteliu (7 pav.), jūrų

arkliuku. Gausiai aptikta buitinės keramikos bei langų stiklo šukių. Įžemis – nejudintas priemolis pasiektas 1,05–1,1 m gylyje.

Ištyrus šurfus 1–3, žvalgytos tranšėjos aplink visą pastatą (8 pav.). Jos kastos rankiniu būdu. Žvalgytos 9 tranšėjos (bendras žvalgymų plotas – apie 60 m^2). Kasant tranšėjas prie pagrindinio (medinio) namo korpuso ŠR ir ŠV sienų (tranšėjos I–II), daugelyje vietų fiksuotas iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis, identiškas aptiktam šurfe 1 (permaišytas, su XVII–XX a. radiniais). Sumažinus projektinį tranšėjos gylį iki 50 cm (nes tik tiek yra įgilintas pastato pamatas, kurį reikia šiltinti), nuspręsta tranšėjoje pasiekti įžemį, kuris vietomis čia buvo 52–53 cm gylyje (įžemis nepasiektas tik tose vietose, kur tarybiniu laikotarpiu buvo įrengtas šiuo metu neveikiantis kanalizacijos įvadas bei buvusių žaibolaidžių liekanos, taip pat ŠV tranšėjos I gale). Žvalgant aptiktas Zigmanto III Vazos (?) šilingas, geležinis vyris, puodyninių, dubeninių ir karnizinio koklių bei koklio juostelės fragmentai, buitinės keramikos ir stiklo taurių šukės.

Šalia pastato PV sienos, ištirto šurfo 2 aplinkoje gruntas kastas ir žvalgomieji archeologiniai tyrimai atlikti iki patikslinto projektinio gylio (50 cm), įžemis nepasiektas (tranšėjos III–IV). Aptiktos tik kelios kalvio darbo vinys, karnizinio koklio dalis, žiesto puodo ir dubens šukės.

Prie pastato PR kampo projektinis tranšėjos kasimo gylis buvo sumažintas iki 20 cm, iki tokio gylio atlikti ir archeologiniai žvalgymai (tranšėjos V–VI). Kultūrinis sluoksnis šioje vietoje buvo labai menkas, permaišytas. Identiškas žvalgymas atliktas ir prie ŠR priestato (XX a. statyto mūrinio fligelio) ŠR sienos, ties įvažiavimais į 2 garažo tipo patalpas priestato rūsyje, kur tranšėjoje VIII iki 50–55 cm fiksuotas tik supiltinis žvyro sluoksnis, o dalyje šios tranšėjos, tirtoje iki 1,2 m gylio, fiksuotas permaišytas iki 70 cm storio kultūrinis sluoksnis su XX a. radiniais.

6 pav. Lėkštė iš šurfo 4. M.Vitkūno nuotr.

Fig. 6. A plate from test pit 4.

7 pav. Koklio su raiteliu kampas iš šurfo 5. B. Dakanio nuotr.

Fig. 7. The corner of a stove tile with a rider, from test pit 5.

Greta priestato su rūsiu PR sienos tranšėja VII kasta iki 0,8–1,2 m gylio, grunto sluoksniai maišyti, supiltiniai. Daugiau radinių aptikta prie šios sienos PV galo, arčiau pastato verandos ir tirto šurfo 5. Tai kalvio darbo vinis, dube-

8 pav. Žvalgyta tranšėja VI. M. Vitkūno nuotr.
Fig. 8. Trial trench VI.

ninių, plokštinių, sieninių ir karnizinių koklių ir koklio juostelės dalys, žiestų puodų šukės. Tarp šurfo 4 ir laiptų į priestato rūsį kastoje tranšėjoje IX rasta geležinė diržo sagtis ir alavinė saga, kelios puodyninių ir plokštinio koklių dalys ir ąsočio su ąselės dalimi šukės. Visose žvalgytose tranšėjose taip pat rasta smulkių XX a. statybinių ir buitinių šiukšlių, daugiausia – stiklinių butelių duženų.

Radiniai (279 inventorinti ir 305 neinventorinti) perduoti DKIM. Atlikus zooarcheologinės medžiagos iš šurfų 4 ir 5 XVI–XVIII a. kultūrinių sluoksnių tyrimus (dr. Giedrė Piličiauskienė), nustatyta, jog iš šurfo 4 17 kaulų priklausė mažiausiai 2 galvijų individams – ne vyresniam kaip 1–2 mėnesiai veršiukui ir suaugusiam, vyresniam kaip 4–5 m. gyvuliui, 1 kaulas – aviai / ožkai, 32 kaulai – paukščiui ir 31 smulkus šonkaulių fragmentas – nenustatytos rūšies gyvūnui. Šurfe 5 aptikti 10 kaulų priklausė taip pat mažiausiai 2 galvijams – jaunesniam nei 1–2 mėnesių veršeliui ir vyresniam nei 4–5 m. individui, 1 kaulas – kiaulei, vyresniam kaip 3,5 m. gyvuliui ir 2 kaulų fragmentai – paukščiams. Medžiojamų žvėrių kaulų nerasta.

Tyrimų duomenys leidžia manyti, kad kalvelėje, kurios dalyje dabar yra Šeduvos globos namai (buvusi klebonija), bažnyčiai nuo seno priklausiusioje valdoje XVI–XVII a. stovėjo su senąja Šeduvos bažnyčia veikiausiai susiję statiniai – klebonija ir jos priklausiniai (ūkiniai pastatai), o artimoje aplinkoje galėjo būti ir senosios Šeduvos bažnyčios vieta. Šeduvos dvaras buvo įkurtas kitoje, kairiojoje Niauduvos pakrantėje, į PR nuo Panevėžio gatvės.

Tikėtina, kad daugmaž XVII a. viduryje tyrimų vietoje stovėjęs pastatas ar keli pastatai sudegė. Tai liudija rasti degėsiai ir kokliai, kurių dalis yra smarkiai perdegę. Tikriausiai XVII a. viduryje tyrimų vietoje stovėjęs pastatas ar keli pastatai sudegė. Galbūt gaisras ir sugriovimai buvo susiję su XVII a. viduryje Lietuvoje vykusiomis kovomis su švedais, kurių metu, kaip žinoma iš istorinių šaltinių, nukentėjo ir Šeduva.

Vilniaus St. 4

In 2013, a field evaluation (five test pits (1–5), a total of 14.5 m^2) (Fig. 1) and an excavation were conducted beside the Šeduva Shelter building at Vilniaus St. 4 in Šeduva Old Town (Radviliškis district). Before its current tenant, the building used to be the Šeduva Parish rectory. In test pits 1–3 (Fig. 2) and the nine monitored trenches (Fig. 8) around the foundation (a total monitored area of 60 m^2), a mixed cultural layer with 16th/17th–19th/20th-centuries finds was recorded.

Test pits 4 and 5 contained an undisturbed late 16th – first half of the 17th-centuries cultural layer with abundant finds: metal artefacts (Fig. 3), stove tiles (Figs. 4, 5, 7), household pottery

(Fig. 6), and shards of window glass and glass vessels. An investigation of the zooarchaeological material from 16th–18th-centuries cultural layers in test pits 4–5 identified the bones of cattle, pigs, sheep or goats, and birds.

The investigation data allow one to state that during the 16th–17th centuries, buildings connected with the old Šeduva church, i.e. the rectory and its outbuildings, stood on the hill, on which the Šeduva shelter (the former rectory) is now located, land that had long belonged to the church, and that the site of the old Šeduva church could also be in the immediate vicinity.

It is likely that in roughly the mid-17th century one or more of the buildings that stood at the investigated site burnt down as is attested to by the discovered small pieces of charcoal and the stove tiles, some of which are badly burnt. The fire and demolition were perhaps connected with the mid-17th-century battles with Sweden that occurred in Lithuania, during which, as is known from historical sources, Šeduva also suffered.

TRAKAI

Karolis Duderis

Bernardinų (Lukos) ežero pakrantė

2013 m. lapkričio mėnesį Trakų senamiestyje (UK 27125), Bernardinų (Lukos) ežero pakrantės atkarpoje nuo skvero (Kęstučio g. 1a) iki Birutės g. 24 atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirta 13 šurfų (29,25 m^2 plotas). Šurfai buvo kasami iki pirminio paviršiaus arba ežero vandens lygio. Tyrimų metu surinktas 1241 radinys.

Nagrinėjamoje teritorijoje XIV a. šalia Bernardinų (Lukos) ežero ėję keliai sudarė išplatėjančią aikštę, kuri daugiausia naudota kariniais tikslais. Palaipsniui čia formavosi gyvenvietė. Geriausiai nagrinėjamos teritorijos situaciją atspindi 1816 m. Trakų parapinės bažnyčios tikrosios būklės planas (1 pav.), kuriame teritorijos užstatymas nėra žymimas, o tik matomas senojo kelio tęsinys (dabar Karaimų gatvė) ežero link. Greičiausiai teritorija kardinaliai pasikeitė XX a. I pusėje, čia suformavus pėsčiųjų

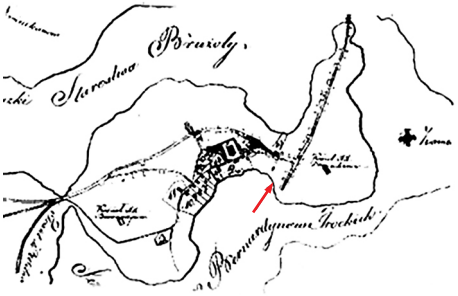

1 pav. Trakų parapinės bažnyčios 1816 m. tikrosios būklės planas su pažymėta tyrimų vieta.

Fig. 1. A 1816 plan of the Trakai parish church with the evaluation sites marked.

2 pav. Buitinės keramikos koncentracija šurfe 1. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. A concentration of household pottery in test pit 1.